

Тема 2. ВІДТВОРЕННЯ НА ПИСЬМІ ГОЛОСНИХ ЗВУКІВ Е-И, О-А.

Питання теми:

1. Правопис ненаголошеного **Е**.
2. Правопис ненаголошеного **И**.
3. Правопис ненаголошених **О – А**.

В українській мові існують певні правила щодо написання слів з голосними звуками е-и, о-а.

1. У ненаголошеному складі кореня потрібно писати той самий голосний звук, що й у відповідному наголошеному складі того ж самого або спільнокореневого слова, тобто, щоб не помилитися, дане слово треба поставити у наголошену позицію.

Наприклад, великий – велич, щебетати – щебет, весло – весла, блищить – блиск, тихенько – тиша.

2. **Е** завжди пишемо у буквосполученнях - ере -, - еле -.

Наприклад, береза, берег, черешня, черевики, шелест, зелень.

3. **Е** завжди пишемо у суфіксах

- ець-	хлопець, палець,
- ень-	велетень, тихенький,
- ечк-	стежечка, річечка, подушечка,
- есеньк-	тонесенький, яснесенький,
- еньк-	маленький, личенько,
- ен -	цуценя, кошеня, зайченя,
- енн(я)-	звершення, мислення,
- ев -	кришталевий, емалевий,
- елезн -	довжелезний,
- ер -	п'ятеро, семеро, четверо,
- тель -	вчитель, приятель, Мислитель, вихователь.

Слова-винятки: керувати, левада, леміш, легенда, чекати, кермо, перукар, перукарня.

4. Ненаголошений **Е** завжди випадає при зміні слова.

Наприклад, вітер – вітру,

*учень – учня,
березень – березня.*

5. **И** завжди пишемо у буквосполученнях –ри-, -ли-.

Наприклад, *тривога, дрижати, кривавий, гриміти, бриніти, криниця.*

6. У суфіксах

- ик - братик, коник, дощик,
- иц - робітниця, молодиця,
- ич - родич, Лукич,
- ищ - хмарище, вогнище,
- иськ- прізвисько, посміховисько.
- ин- харків'янин, материн, Галин,
- ив- вариво, печиво, мереживо (**але марево, сяєво**),
наполегливий, довірливий,
- ист- промовистий, голосистий.

Слова-винятки: *кишеня, минулий, пиріг, цибуля, цитата.*

7. Ненаголошений **О** теж перевіряється наголосом.

Наприклад, *дощу – дощ,
розумний – розум,
голубка – голуб,
чорнило – чорний.*

Слова-винятки: *долоня, сокира, солдат, крохмаль, кропива, комиш,
лопата, поганий, богатир (силач), товар, гончар,
монастир, борсук, отаман, коровай, голова, дорога.*

8. **А** пишеться у таких словах: *багато, багатство, багатий,
богатир (володіє багатством), багаття, гарячий, гарячка, гаразд,
калач, хазяїн. качан, хазяйнувати, краватка, гарячковість.*

Завдання для самоконтролю

Вправа 1. Випишіть слова зі вставленою буквою **и** у ліву колонку, зі вставленою буквою **е** — у праву. Поясніть орфограми у виписаних словах.

Бл...зенько, ос...литися, хв...люватися, оп...нитися, справ...длиий, греб...лька,
розп...тати, р...вти, тр...мати, зш...вати, дал...чінь, неприм...ренний, поч...нати,
вир...нати, сп...нити, дят...л, ст...лити, ущ...мити, тр...вога, оц...нкований,
в...ршина.

Вправа 2. Перепишіть речення. Вставте пропущені букви, поясніть правопис слів.

1. Вранці пусте було небо, хмари убогі пливли над собором, а вітер улігся, на сході краєчок неба холодно, кр...ваво ч...рвонів (*О. Гончар*). 2. Гілки д...рев мокро бл...щали, зволожені по-в...сняному (*О. Гончар*). 3. Кр...ло зорі рум'янить тучі у голубій дал...ч...ні (*В. Сосюра*). 4. Схололі в хмарах крап...льки води п...рлинами котилися в сади (*М. Бажан*). 5. Під в...селкою у голубіні голуби л...тять (*В. Лучук*). 6. З пш...ничного поля Данило поглянув на той обш...р, який густіше проростав туманом та й зн...кав у тумані (*М. Стельмах*). 7. У небі віт...р куч...рявий колише темную блакить, і на землі гойдає трави, і зат...хає, й знов шумить (*М. Рильський*).